

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Konstruktīvāka pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā”**(izpētes atzinums)**

(2020/C 47/07)

Ziņotājs: **Arnaud SCHWARTZ**Līdzziņotājs: **István KOMORÓCZKI**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 18.12.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants Izpētes atzinums
Biroja lēmums	11.12.2018.
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	1.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	152/3/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Pieprasot šo atzinumu, Eiropas Komisija (EK) norādīja, ka organizētā pilsoniskajā sabiedrībā “*darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem īstenošanā ir ļoti svarīga nozīme*”. EESK tam piekrīt un tāpat kā iepriekšējos atzinumos ⁽¹⁾ ⁽²⁾ uzsver, ka vides tiesību akti nav pienācīgi īstenoti, jo visos institucionālajos līmeņos trūkst politiskās gribas. Tas nav saistīts ar to, ka pilsoniskā sabiedrība savus uzdevumus būtu veikusi nepietiekami vai nekonstruktīvi.

1.2. Tāpēc EESK aicina ES izstrādāt labāku atbilstības nodrošināšanas sistēmu ES līmenī. Šajā nolūkā būtu vajadzīga pārredzamāka un noteiktāka sūdzību un pārkāpumu izskatīšana, kā arī lielāki cilvēku un finanšu resursi (piemēram, daudzgadu finanšu shēmas (DFS) ietvaros). Mērķis ir paskaidrot, kas ir ES vides tiesību akti, pārbaudīt, vai tie tiek pienācīgi īstenoti, tos novērtēt un vajadzības gadījumā palīdzēt tiesām izmantot savas pilnvaras.

1.3. EESK atbalsta vides politikas īstenošanas pārskata (*Environmental Implementation Review – EIR*) procesu, kas ir būtiski svarīgs, lai sniegtu plašu informāciju vides jomā tādos jautājumos kā ilgtspēja, klimata pārmaiņas un dzīves kvalitāte Eiropā. Taču EESK gaida, ka EK un dalībvalstis izpildīs savas saistības, EIR un ziņojumos par valstīm integrējot pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) uzskatus.

1.4. EESK arī aicina Eiropas Komisiju sistemātiskāk iesaistīt PSO turpmākās ES vides tiesību atbilstības pārbaudēs, kā arī turpmākos EIR procesos gan valstu, gan ES līmenī. Šādai iesaistei būtu jānotiek ļoti agrīnā posmā novērtēšanas kritēriju noteikšanas laikā sadarbībā ar EESK vai tai pielīdzināmām komitejām atkarībā no tā vai tas notiek Eiropas, valsts vai vietējā līmenī.

⁽¹⁾ EESK atzinums “Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai” (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽²⁾ EESK atzinums “ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā” (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

1.5. EESK aicina EK nodrošināt, ka dalībvalstis izstrādā, ievieš un izmanto saskaņotas, vidi saudzējošas un ilgtspējīgas nodokļu sistēmas, pamatojoties uz principu "piesārņotājs maksā". Šādā veidā resursi tiks sistemātiski pārdalīti tiem, kuri rīkojas, lai novērstu augsnes, ūdens un gaisa piesārņojumu. Minētais princips būtu jāattiecinā arī uz pašvaldībām un citām vietējām vai reģionālām iestādēm.

1.6. PSO un mazie un vidējie uzņēmumi (MVU), kas darbojas vides jomā, būtu vairāk jāiesaista informācijas sniegšanā darba ņēmējiem un izglītības un apmācības veidošanā vides jomā, lai nodrošinātu, ka plašai sabiedrībai ir pamata izpratne par šiem jautājumiem. Šāda sadarbība būtu jāatbalsta un jāfinansē dalībvalstīm. Obligātajai izglītībai klimata un vides jautājumos (vecumā no 6 līdz 18 gadiem) būtu jābūt visu valstu mācību programmās, un vides jomā aktīvās PSO no 2020. gada būtu obligāti jāiesaista teorētiskajā un praktiskajā darbā.

1.7. Politiskajā līmenī EESK mudina visas dalībvalstis izveidot vismaz vides aizsardzības ministriju, kas ļautu vairāk pievērsties vides tiesībām, kā arī tās labāk koordinēt un izpildīt.

1.8. Lai samazinātu mūsu ekoloģiskās pēdas nospiedumu un stiprinātu ilgtspējīgu attīstību, EESK mudina dalībvalstis pilnībā īstenot zaļā publiskā iepirkuma stratēģijas regulārā un tiešā EK uzraudzībā. Komisijai būtu jārikojas plašāk un jānosaka pienākums zaļā publiskā iepirkuma sagatavošanā un iesniegto piedāvājumu izskatīšanā konsultēties ar PSO. Eiropas Komisijai būtu arī jāierosina iespēja izmantot ES fondus zaļā publiskā iepirkuma labvēlīgās ietekmes stiprināšanai.

1.9. Eiropas Savienībai ir jāpalīdz izstrādāt vietējos attīstības modeļus un veicināt visaptverošu vides aizsardzību savā teritorijā. Šo iemeslu dēļ ir vajadzīga pamanāmāka ES darbība vietējā līmenī, lai nodrošinātu, ka ES fondi tiek tērēti lietderīgi un ka attiecīgās publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas tiek iesaistītas pienācīgā vides tiesību īstenošanā un pārvaldībā. Tādējādi varētu arī reaģēt uz nepieciešamību nodrošināt, ka tālākajos ES reģionos dzīvojošie cilvēki un organizācijas tiek atbalstīti un uztverti kā nozīmīga ES daļa. Eiropas Komisijai būtu arī jānodrošina, ka informācijas piekļuves un tiesu iestāžu pieejamības jomā, bet jo īpaši pārbaužu jomā, tiek nodarbināts pietiekami labi apmācīts personāls, kas pārraudzītu pienācīgu īstenošanu.

1.10. EESK norāda, ka Eiropas Komisijai, pasaules līmeņa tirdzniecības sarunās sekmējot un aizsargājot ES ekonomiku, jā saglabā un jāpārliecinoši jāuztur Eiropas svarīgākie vides un sociālie standarti. Tas ir ne tikai veids, kā paaugstināt Eiropas konkurētspēju, uzlabot Eiropas tēlu un nodrošināt tās iedzīvotājiem un teritorijām nākotni, bet tā ir arī iespēja parādīt citām pasaules daļām demokrātiskāku un ilgtspējīgāku pārvaldības metodi, kuras pamatā ir ciešāka PSO iesaistīšana.

1.11. EESK ierosina izveidot trīspusēju struktūru (EK, dalībvalstis un PSO) strīdu izšķiršanai un/vai pilsoniskās sabiedrības organizāciju izvirzīto problēmu apspriešanai, pirms tiek nodarīts jebkāds iespējams kaitējums videi vai tiek meklēti jebkādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Turklāt, kad PSO ziņo par problēmu, neatkarīgai ES zinātniskai padomdevējai struktūrai būtu jāspēj sniegt Eiropas Komisijai ieteikumus. Eiropas Komisijai savi lēmumi būtu pienācīgi jāpamato.

1.12. Dalībvalstīm un Eiropas Komisijai būtu jāsniedz plašāks politiskais, finansiālais un profesionālais atbalsts MVU un PSO, lai pēc 2020. gada tās koncentrētos uz vides aizsardzību.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. **Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību pārvaldībā, īstenošanā un novērtēšanā**

Vispārīga informācija

2.1.1. EK priekšsēdētāja pirmais vietnieks *Frans Timmermans* 2018. gada decembrī rakstīja EESK priekšsēdētājam, pieprasot izstrādāt šo izpētes atzinumu un norādot, ka "pilsoniskajai sabiedrībai – darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem – īstenošanā ir ļoti svarīga nozīme". EESK, būdama organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāve, atspoguļo ES sabiedrības locekļu uzskatus jomās, kas atbilst iepriekš minētajā vēstulē aplūkotojām tēmām.

2.1.2. Dažu pēdējo gadu laikā EESK par šo tematu ir pieņēmusi vairākus atzinumus, kas Eiropas Komisijai būtu jāņem vērā ⁽³⁾ ⁽⁴⁾.

⁽³⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽⁴⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

2.1.3. Ņemot vērā visā pasaulē aizvien augošās iedzīvotāju bažas par vidi ⁽⁵⁾, EESK vēlas Eiropas Komisijai atgādināt, ka viena no lielākajām problēmām vides tiesību labākā īstenošanā ir bijis politiskās gribas trūkums vietējā, valstu un ES līmenī. Tas ir arī radījis cilvēku un finanšu resursu trūkumu (piemēram, daudzgadu finanšu shēmā), kas ir vajadzīgi, lai izskaidrotu vides tiesību aktu mērķi, nodrošinātu to pienācīgu īstenošanu, vajadzības gadījumā palīdzētu tiesām izmantot savas pilnvaras ⁽⁶⁾ un tos novērtēt. Citiem vārdiem sakot, nepietiekama vides tiesību aktu īstenošana nav saistīta ar pilsoniskās sabiedrības nespēju pietiekami un konstruktīvi pildīt savu funkciju. EESK uzskata, ka par neizdošanos lielā mērā ir atbildīgas likumdošanas struktūras, kurām vienkārši pietrūka intereses.

2.1.4. Visbeidzot EESK uzskata, ka spēcīgāka organizētas pilsoniskās sabiedrības loma ES vides noteikumu pārvaldībā, īstenošanā un novērtēšanā ir īpaši svarīga, lai sasniegtu ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), sākot ar 1. IAM, un ieviestu globālos klimata nolīgumus praksē. Tāpēc EESK vērs kompetento iestāžu uzmanību uz vairākiem vispārīgiem, nozaru un tematiskajiem uzlabojumiem, kas norādīti šajā atzinumā.

Piekluve informācijai

2.1.5. EESK stingri atbalsta vides politikas īstenošanas pārskata procesu, kas ir būtiski svarīgs, lai sniegtu plašu informāciju vides jomā tādos jautājumos kā ilgtspēja, klimata pārmaiņas un dzīves kvalitāte Eiropā. EESK gaida, ka EK un dalībvalstis pildīs savas saistības, PSO uzskatus integrējot EIR un ziņojumos par valstīm.

2.1.6. EESK aicina Eiropas Komisiju pieprasīt dalībvalstīm pieņemt mehānismu, kas viena mēneša laikā nodrošinātu piekļuvi vides informācijai (Orhūsas konvencija ⁽⁷⁾). Likst sabiedrībai gaidīt – reizēm pat ilgāk nekā gadu –, līdz tā var piekļūt šādai informācijai, vairs nav pieņemami.

2.1.7. EESK arī aicina Eiropas Komisiju īstenot labāku saziņu un regulārāk un efektīvāk popularizēt ES direktīvās iekļauto redzējumu, izmantojot sociālos plašsaziņas līdzekļus. Šo darbu varētu atbalstīt PSO. Izšķiroši svarīga ir pastāvīga apmācība un izglītošana vides jautājumos.

Dalība

2.1.8. EESK aicina Eiropas Komisiju sistemātiskāk integrēt PSO turpmākās ES vides tiesību aktu atbilstības pārbaudēs, kā arī turpmākajos EIR procesos gan valstu, gan ES līmenī. Šāda integrācija būtu jāveic ļoti agrīnā posmā, kad tiek noteikti novērtēšanas kritēriji sadarbībā ar EESK un tai pielīdzināmām komitejām valstu un vietējā līmenī.

2.1.9. Tāpat kā iepriekšējos atzinumos ⁽⁸⁾ ⁽⁹⁾ EESK vēlreiz uzsver, ka vides aizsardzības pasākumu efektīva īstenošana daļēji ir atkarīga no aktīvākas lomas uzticēšanas pilsoniskajai sabiedrībai (darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem). Tādēļ EESK atkārtoti aicina aktīvāk un strukturētākā veidā iesaistīt PSO, jo tas varētu stiprināt EIR iniciatīvas. Piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kuras nodarbojas ar vides jautājumiem valsts līmenī, jābūt iespējai ieguldīt savas zināšanas un prasmes ziņojumos par valstīm, kā arī strukturētos valsts līmeņa dialogos un pasākumos pēc tiem.

2.1.10. Tas pats attiecas uz ES tirdzniecības sarunām: Eiropas Komisijai, pasaules līmeņa tirdzniecības sarunās laikā sekmējot un aizsargājot ES ekonomiku, ir jāsauglabā un izlēmīgi jāuztur Eiropas svarīgākie vides un sociālie standarti. Tas ir ne tikai veids, kā paaugstināt Eiropas konkurētspēju, uzlabot Eiropas tēlu un nodrošināt tās iedzīvotājiem un teritorijām nākotni, bet tā ir arī iespēja parādīt citām pasaules daļām demokrātiskāku un ilgtspējīgāku pārvaldības metodi, kuras pamatā ir spēcīgāka PSO iesaistīšana.

2.1.11. PSO bieži tiek aicinātas pārstāvēt un paust sabiedrības bažas par izmaksām un neērtībām saistībā ar īstenošanu. Tāpēc EESK ierosina, ka PSO būtu jāiesaista agrīnākā procesa posmā, lai tās piedalītos apspriešanās un kļūtu par nozīmīgiem dalībniekiem strīdu izšķiršanā. EESK uzskata, ka strīdu izšķiršana šajā procesā būtu jāsāk agrāk.

⁽⁵⁾ <https://glocalities.com/latest/reports/environmental-concern>

⁽⁶⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.) (1.5. secinājums).

⁽⁷⁾ <https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>

⁽⁸⁾ EESK atzinums "ES vides politikas īstenošanas pārskats" (OV C 345, 13.10.2017., 114. lpp.).

⁽⁹⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

2.1.1.2. EESK ierosina izveidot trīspusēju struktūru (EK, dalībvalstis un PSO) strīdu izšķiršanai un/vai pilsoniskās sabiedrības organizāciju izvirzīto problēmu apspriešanai, pirms tiek nodarīts jebkāds iespējams kaitējums videi vai tiek meklēti jebkādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Turklāt neatkarīgai ES zinātniskai padomdevējai struktūrai būtu jāspēj sniegt Eiropas Komisijai ieteikumus, kad PSO ziņo par problēmu. Eiropas Komisijai savi lēmumi būtu pienācīgi jāpamato.

Tiesu iestāžu pieejamība

2.1.1.3. EESK, atsaucoties uz iepriekšēju atzinumu⁽¹⁰⁾, vēlreiz aicina Eiropas Komisiju censties uzlabot pilsoniskās sabiedrības piekļuvi tiesu iestādēm (piemēram, paredzot PSO griezties Tiesā un ieceļot specializētus tiesnešus un prokurorus ES, valstu un vietējā līmenī).

2.1.1.4. EESK arī uzskata: lai uzlabotu tiesu iestāžu pieejamību, indivīdiem būtu jāvar tieši vērsties Tiesā (tāpat kā viņi var vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā), kad ES tiesību aktu transponēšana valsts tiesību aktos ir apdraudēta un valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir izsmelti.

2.1.1.5. Tā kā tiesas procesi bieži ir pārmērīgi ilgi, EESK aicina Eiropas Komisiju jautājumos, kuru risināšana nav steidzama, izveidot vides priekšrakstu, kas dalībvalstīm ir jāievēro un ar ko darbs tiek apturēts, kamēr Vispārējā tiesa nav pieņēmusi lēmumu gadījumā, ja rodas jebkāds tūlītējs kaitējums videi.

2.1.1.6. EESK arī aicina Eiropas Komisiju radīt piemērotu mehānismu, lai naudas sodi, kas samaksāti par videi nodarīta kaitējuma izraisīšanu, tiktu ieguldīti vides aizsardzības pasākumos.

2.2. Pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz MVU, darba devēju, arodbiedrību un vides organizāciju lomu vides tiesību īstenošanā

MVU loma vides tiesību īstenošanā

2.2.1. Kā norādīts vienā no iepriekšējiem atzinumiem⁽¹¹⁾, EESK, tāpat kā EK, ar piesardzību atzīst, ka nepietiekamā to mehānismu ievērošana, kuri nodrošina vides tiesību aktu īstenošanu un vides pārvaldību, diemžēl ir viens no faktoriem, kas veicina negodīgu konkurenci un rada ekonomisku kaitējumu.

2.2.2. MVU un it īpaši mikrouzņēmumi Eiropā veido 99,8 % no uzņēmumiem un tiek definēti vai nu pēc darbinieku skaita, vai pēc apgrozījuma un bilances apmēra⁽¹²⁾. MVU sniedz ievērojamu ieguldījumu vērtības radīšanā un nodarbinātībā, kā arī atstāj vērā ņemamu ietekmi uz vidi. Lai gan katram MVU atsevišķi parasti ir ierobežoti cilvēku un finanšu resursi, ikviens interesēs ir tos mobilizēt un mudināt vairāk pievērsties vides aizsardzības noteikumiem. MVU spējas un iesaistīšanās inovācijā, atjaunošanā, darbvieta radīšanā un sociālā progresā saglabāšanā ir ļoti svarīga, lai sasniegtu ANO IAM un Parīzes nolīguma globālos klimata mērķus. Ir arī vairākas citas nozīmīgas jomas, piemēram, veselības aprūpe, lauksaimniecība, ražošana, tūrisms un viesmīlība, pakalpojumi un uzņēmējdarbība kopumā, kurās ļoti svarīgi ir tādi jautājumi kā vides standartu izstrāde un saskaņošana, ilgtspējīgas attīstības nodrošināšana un klimata pārmaiņu novēršana. Šajā saistībā Eiropas Komisijai, dalībvalstīm un PSO patiešām ir ciešāk jāsadarbjas ar MVU.

2.2.3. EESK aicina Eiropas Komisiju nodrošināt, ka dalībvalstis izstrādā, ievieš un izmanto saskaņotas, vidi saudzējošas, ilgtspējīgas un videi nekaitīgas nodokļu sistēmas, pamatojoties uz principu "piesārņotājs maksā". Šādā veidā resursi tiks sistemātiski pārdalīti par labu tiem, kuri cīnās par augsnes, ūdens un gaisa piesārņojuma novēršanu. Minētais princips būtu jāattiecinā arī uz pašvaldībām un citām vietējām vai reģionālām iestādēm.

Arodbiedrību un darba devēju loma vides tiesību īstenošanā

2.2.4. EESK aicina Eiropas Komisiju daļēji subsidēt izmaksas par arodbiedrību un/vai darba devēju rīkoti kursiem, kas saistīti ar darbinieku apmācīšanu atzīt un īstenot vides noteikumus.

⁽¹⁰⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽¹¹⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽¹²⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>

2.2.5. PSO, kuras ir nobažījušās par dabas aizsardzību, un MVU būtu vairāk jāiesaista informācijas sniegšanā darbaņēmējiem un izglītības un apmācības veidošanā vides jomā, lai nodrošinātu, ka plašai sabiedrībai ir pamata izpratne par šiem jautājumiem. Šāda sadarbība būtu jāfinansē dalībvalstīm. Obligātajai izglītībai klimata un vides jautājumos (vecumā no 6 līdz 18 gadiem) būtu jābūt visu valstu mācību programmās, un vides jomā aktīvās PSO no 2020. gada būtu obligāti jāiesaista teorētiskajā un praktiskajā darbā.

Vides jautājumos ieinteresēto PSO loma vides tiesību īstenošanā

2.2.6. EESK aicina Eiropas Komisiju nodrošināt, ka no ES budžeta tiek segtas izmaksas, kas saistītas ar bezpeļņas PSO ieguldījumu ES un valstu procesos, kā arī vides tiesību pārvaldības struktūrā, īstenošanā un novērtēšanā.

2.2.7. Kopumā dalībvalstīm un Eiropas Komisijai būtu jāsniedz plašāks politiskais, finansiālais un profesionālais atbalsts MVU un PSO, lai tās koncentrētos uz vides aizsardzību pēc 2020. gada.

2.2.8. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas ir ieinteresētas vides jautājumos, vajadzētu būt iespējai piedalīties lēmumu pieņemšanā par ES fondu izmantošanu reģionālā līmenī projektiem, kas ietekmē vidi. Turklāt PSO būtu vajadzīga vieglāka piekļuve šādiem fondiem.

2.2.9. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas darbojas vides jomā, ir jābūt spējīgām konsultēt un piedalīties dalībvalstu gada pārskatu sagatavošanā saistībā ar vides direktīvām (piemēram, saistībā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu vai par vides stāvokli katrā valstī). Eiropas Komisijai vajadzētu būt arī modrākai, nodrošinot, ka dalībvalstis šos pārskatus iesniedz laikus (jo daži nav iesniegti tad, kad tie ir jāiesniedz, kā noteikts Dzīvotņu direktīvas⁽¹³⁾ 16. pantā vai Putnu direktīvas⁽¹⁴⁾ 9. pantā).

2.3. *Organizētas pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz tās lomu vides tiesību īstenošanā atkritumu, gaisa un bioloģiskās daudzveidības jomās*

Pilsoniskās sabiedrības loma vides noteikumu īstenošanā atkritumu jomā

2.3.1. EESK pauž nopietnas bažas par to, ka saskaņā ar EK ziņojumu puse no ES dalībvalstīm līdz 2020. gadam varētu nesasniegt mērķi reciklēt 50 % sadzīves atkritumu⁽¹⁵⁾.

2.3.2. EESK mudina EK un dalībvalstis pakāpeniski pārtraukt reciklējamu atkritumu sadedzināšanu un apglabāšanu. Eiropas Komisijai un dalībvalstīm ir laiks pildīt savas saistības vides aizsardzības jomā, nevis jāakceptē lobiju rīcība, kas ir vērsta pret steidzami nepieciešamo ilgtspējīgu, bezatkritumu un aprites ekonomiku.

2.3.3. Šajā saistībā EESK mudina visas dalībvalstis uzņemties būtisku lomu centienos aizsargāt vidi un rīkoties tās interesēs. Eiropas Komisijai būtu jāaicina dalībvalstis savu valdības struktūru ietvaros izveidot ministriju, kas atbildētu par vides aizsardzību un ilgtspējīgu attīstību un ļautu tām vairāk pievērsties ES vides noteikumu koordinēšanai un izpildei.

2.3.4. Lai veicinātu mērķu sasniegšanu atkritumu jomā un atbalstītu šo procesu ar labāku izglītību un apmācību, EESK arī mudina dalībvalstis īstenot skaidras izglītojošas un informatīvas kampaņas par atkritumu rašanās novēršanu un atkritumu apsaimniekošanu, kas paredzētas plašai sabiedrībai, tostarp pamatskolām un vidusskolām. Lai labāk uzsvērtu visas sabiedrības atbildību par vides aizsardzību, EK un dalībvalstīm būtu regulāri jānodrošina daudz plašāks tiešsaistes atspoguļojums par MVU un NVO mērķtiecīgo darbu atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas jomā. Sekojot Eiropas Zaļās galvaspilsētas konkursa (2019. gadā tas norisināsies Oslo⁽¹⁶⁾) piemēram, EESK ierosina, lai EK no 2020. gada piešķir valstu NVO, kuras darbojas vides jomā, nepieciešamos finanšu resursus, lai dalībvalstīs ik gadu varētu pasniegt līdzīgas zaļās balvas trim apdzīvotām vietām laukos (pilsētām vai mazpilsētām), pamatojoties uz to veikumu vides jomā. Šādai balvai, protams, būs drīzāk simboliska nozīme, taču konkrētai mērķauditorijai paredzētu vietējo un valsts plašsaziņas līdzekļu interese pastiprinās šā jautājuma svarīgumu.

⁽¹³⁾ Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV L 206, 22.7.1992., 7. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (OV L 20, 26.1.2010., 7. lpp.).

⁽¹⁵⁾ COM(2019) 149 final

⁽¹⁶⁾ http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/index_en.htm

2.3.5. Nodokļi, nodokļu sankcijas, atbrīvojums no atsevišķu nodokļu maksāšanas un nodokļu atvieglojumi ir nozīmīgi stimuli valstu ekonomikas pārvaldībai un izaugsmei, mudinot vai atturot ieinteresētās personas samazināt, apglabāt, iznīcināt un apsaimniekot atkritumus kā lietderīgu resursu. Nolūkā iesaistīt MVU efektīvākā atkritumu resursu apsaimniekošanā un labākas gaisa kvalitātes nodrošināšanā EESK ierosina dalībvalstīm noteikt lielākus nodokļus atkritumu poligoniem, ievērojami samazināt vai pat aizliegt atkritumu sadedzināšanu un visās dalībvalstīs īstenot principu “maksā, kad izmet”, kā arī piemērot sankcijas par piesārņotiem reciklējamajiem materiāliem. Būtu ļoti vērtīgi ieviest zaļos (jeb videi nekaitīgos) nodokļus vai vienreizēju nodokļu atvieglojumu tiem MVU, kuri ievieš svarīgas inovācijas atkritumu apsaimniekošanā un atkārtotā izmantošanā.

2.3.6. EESK stingri atbalsta pamatmērķus, kas minēti Atkritumu pamatdirektīvā⁽¹⁷⁾, kurā noteikts, ka atkritumi būtu jāapsaimnieko, neapdraudot cilvēku veselību un neradot kaitējumu videi, it īpaši neapdraudot ūdeni, gaisu, augsni, augus un dzīvniekus, neradot neērtības trokšņa vai smakas dēļ, kā arī neradot nelabvēlīgu ietekmi uz lauku vidi un īpaši aizsargājamām teritorijām. Turpmākā darba ietvaros Eiropas Komisijai būtu jāpapildina ES tiesību akti un politika atkritumu jomā, nosakot selektīvas atkritumu savākšanas metožu kopumu (no durvīm līdz durvīm, atkritumu “salas”, deponēšana, kopīgi sabiedriski pasākumi atkritumu savākšanā) un izveidojot valstu deponēšanas tīklu. Obligātu iepakojuma depozīta sistēmu ieviešana (un izpilde) vienam atkritumu veidam paredzētiem konteineriem (PET, alumīnijs, stikls), lielgabarīta atkritumu pārdomāta izmantošana (atkārtotas izmantošanas centri), atkritumu dalītas savākšanas paplašināšana (tekstilizstrādājumi, bioloģiski noārdāmi atkritumi, bīstamie atkritumi) un plašāka kompostēšanas veicināšana mājās un kopienā, kā arī finansiālais un tehniskais atbalsts komposta izmantošanai samazinās atkritumu likvidēšanas slogu.

2.3.7. PSO un attiecīgie MVU (galvenokārt atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi) būtu vairāk jāiesaista attiecīgo lēmumu pieņemšanā vides jomā un īstenošanā valstu līmenī. Dalībvalstīm būtu jāizveido finansiālā atbalsta shēmas tiem MVU, kas aktīvi darbojas atkritumu savākšanā, atkritumu reciklēšanā un atkritumu atkārtotā novērtēšanā un aprites ekonomikā kopumā.

2.3.8. Lai samazinātu mūsu ekoloģiskās pēdas nospiedumu un stiprinātu ilgtspējīgu attīstību, EESK mudina dalībvalstis pilnībā īstenot zaļā publiskā iepirkuma stratēģijas regulārā un tiešā EK uzraudzībā. Eiropas Komisijai būtu jārikojas plašāk, nosakot pienākumu zaļā publiskā iepirkuma sagatavošanā un iesniegto piedāvājumu izskatīšanā iesaistīt valstu NVO, kas dalībvalstīs darbojas vides jomā. Eiropas Komisijai būtu arī jāierosina iespēja izmantot ES fondus zaļā publiskā iepirkuma labvēlīgās ietekmes stiprināšanai.

2.3.9. *EIR*⁽¹⁸⁾ būtu jāpublicē regulāri, pastāvīgi nodrošinot attiecīgo informāciju. 2019. gada 4. aprīlī publicētajā *EIR* minēts pētījums, kurā aplēsts, ka kopējās izmaksas, ko sabiedrībai ik gadu rada pašreizējās nepilnības vides tiesību aktu īstenošanā, ir 55 miljardi EUR⁽¹⁹⁾.

2.3.10. ES vienādranga ekspertu apmaiņa starp dalībvalstu vides aģentūrām un pašvaldībām pēdējo divu gadu laikā ir darbojusies labi un uzlabojusi ieinteresēto personu informētību. Taču jaunas idejas un apgūtā paraugprakse dalībvalstīs būtu daudz plašāk jāatspoguļo tiešsaistē, nodrošinot, ka regulāri tiek publicēts šādu vienādranga pasākumu saturs un rezultāti. Labāka valstu PSO un MVU iesaistīšana var novest pie ciešākas tehniskas vai uzņēmumu sadarbības un MVU iespēju ātrākas atzīšanas. EESK mudina Eiropas Komisiju katru gadu publicēt pasaulē nozīmīgus videi veltītus datumus⁽²⁰⁾ un aicināt un atbalstīt vietējās ieinteresētās personas dalībvalstīs atkritumu savākšanas, attīrīšanas un gaisa kvalitātes uzlabošanas pasākumu rīkošanā, mobilizējot vai finansējot ieinteresētās personas, uzņēmumus, PSO un iestādes.

Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā gaisa kvalitātes jomā

2.3.11. Ņemot vērā pieaugošās problēmas, kas saistītas ar veselību un vidi, dalībvalstīm būtu jāuzlabo vispārējā gaisa kvalitāte un aktīvāk jāiesaista NVO un uzņēmumi piesārņojuma novēršanas procesā. Mājsaimniecību apsilde, izmantojot ogles un mitru koksnī, komerciālo (piemēram, plastmasas, tekstilizstrādājumu), dārza vai citu atkritumu dedzināšana zem klajas debess, veci transportlīdzekļi ar dzinējiem, kas rada vairāk emisiju, civilā un militārā aviācija⁽²¹⁾, autotransports, upju un okeānu krūžu kuģi, kā arī dažas rūpniecības un lauksaimniecības prakses rada ievērojamu gaisa piesārņojumu.

⁽¹⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 19. novembra Direktīva 2008/98/EK par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu (OV L 312, 22.11.2008., 3. lpp.), <http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/>

⁽¹⁸⁾ http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/eir_2019.pdf

⁽¹⁹⁾ http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/study_costs_not_implementing_env_law.pdf

⁽²⁰⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_environmental_dates

⁽²¹⁾ EESK atzinums “Emisiju kvotu tirdzniecības sistēma aviācijas darbībām” (OV C 288, 31.8.2017., 75. lpp.).

2.3.12. EESK pilnībā atbalsta kopējo lauksaimniecības politiku (KLP), ar ko tika ieviesti saistoši noteikumi par vides aizsardzību, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību (LESD 11. pants), par patērētāju tiesību aizsardzību (12. pants), par dzīvnieku labturības prasībām (13. pants) u. c. EESK mudina Eiropas Komisiju turpināt veikt uzlabojumus šajās jomās un, piemēram, ieviest jaunus KLP pasākumus saistībā ar gaisa kvalitātes uzlabošanu un emisiju līmeņu samazināšanu. Taču, lai mazinātu problēmas saistībā ar izmaksām, kas radušās mazajiem uzņēmumiem un lauksaimniekiem, Eiropas Savienībai būtu arī pilnībā jāsteno lēmums izveidot pienācīgu alternatīvo degvielu infrastruktūru ⁽²²⁾, kā noteikts Direktīvā 2014/94/ES par alternatīvo degvielu infrastruktūras ieviešanu ⁽²³⁾.

2.3.13. Lai samazinātu gaisa piesārņojumu, ko rada veci transportlīdzekļi, Eiropas Komisijai būtu jāpārtrauc tādu lietotu automašīnu pārrobežu tirdzniecība, kas ir vecākas par pieciem gadiem. Būtiski faktori gaisa piesārņojuma mazināšanā ir kravu autopārvadājumu samazināšana, apstākļu uzlabošana dzelzceļa, jūras un upju kravu pārvadājumiem un zemu emisiju zonu izveidošana apdzīvotās vietās. Lai novērstu gaisa un trokšņa piesārņojumu, ir jāpieliek papildu pūles un jāizmanto dalībvalstu finansējums, kas ļautu laikā no 2022. līdz 2027. gadam pašreizējos novecojušos automobiļu dīzeļdzinējus aizstāt ar elektriskajiem automobiļiem vai vismaz ar zemāku emisiju dzinējiem.

2.3.14. Lai uzlabotu gaisa kvalitāti, Eiropas Komisijai būtu jāatbalsta dalībvalstis ritošā sastāva modernizēšanā, ātruma ierobežojumu likvidēšanā uz dzelzceļa līnijām, elektronisku, no attāluma atkarīgu ceļa nodevu kravas automobiļiem piemērošanā uz visiem ceļiem un ceļa nodevu sistēmas plašākā diferenciācijā, pamatojoties uz emisijām. Balstoties uz regulāru dialogu ar NVO un attiecīgajiem MVU, dalībvalstīm būtu jānosaka pilsētu autoceļu lietošanas nodevas galvaspilsētās (tostarp sastrēgumu maksas ieviešana līdz 2025. gadam) un jāizveido vairāk zonu gājējiem, lielāki parki un citas zaļās zonas pilsētās. Šādu zonu plānošanā un izveidē būtu regulāri jāiesaista NVO un MVU un ar tiem jāapspriežas tiešsaistē.

2.3.15. EESK mudina Eiropas Komisiju izskatīt noteikumus par atjaunojamo energoresursu enerģijas plašāku izmantošanu, tādējādi palielinot atjaunojamo resursu daļu elektroenerģijas un apsildes nodrošināšanā. Gan NVO, gan MVU būtu manāmi jāiesaista jaunu nacionālo enerģētikas plānu sagatavošanā, kuru rezultātā tiek samazināts enerģijas, jo īpaši fosilo kurināmo, patēriņš. Dalībvalstīm šajā nolūkā būtu jāapspriež konkrēti un īstenojami priekšlikumi, kā arī jāatzīst labākā prakse un jāpiešķir tai nepieciešamie finanšu resursi. Dalībvalstīm būtu regulāri jāveic labākās prakses apmaiņa vides jomā.

Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā bioloģiskās daudzveidības jomā

2.3.16. EESK skatījumā, it īpaši saistībā ar ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, ir svarīgi, lai dalībvalstis veiktu sabiedrisko apspriešanu agrīnā posmā, kad visas iespējas vēl ir pieejamas un ir iespējams patiesi analizēt alternatīvas. Nodrošināt to, ka attīstītāji šo prasību uztver nopietni un sekmē sabiedrisko apspriešanu agrīnā posmā, galvenokārt ir dalībvalstu un kompetento iestāžu pienākums.

2.3.17. Lai starp PSO un Eiropas Komisiju notiktu īstas diskusijas, būtu jāprecizē Eiropas Komisijas darbības principi (jo īpaši, kā tiek pieņemti lēmumi) un gaidas (kāda veida informācija tiek gaidīta), piemēram, ja netiek ievērotas vides tiesības vai pastāv risks, ka tiks nodarīts kaitējums bioloģiskajai daudzveidībai.

2.4. *Pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz vides tiesību īstenošanu un EK loma Līgumu uzraudzītājas statusā*

2.4.1. EESK aicina Eiropas Komisiju iesniegt valstu parlamentiem komentārus, kad dalībvalsts pieņem tiesību aktus par ES vides tiesību transponēšanu.

2.4.2. EESK arī vēlas, lai EK pēc trešo personu pieprasījuma sagatavotu piezīmes un tās darītu zināmas attiecīgajām personām, ja valsts noteikumi, ar kuriem tiek transponēti ES vides tiesību akti, tiek apstrīdēti augstākajā tiesā.

2.4.3. EESK aicina Eiropas Komisiju atgādināt dalībvalstīm, ka ES tiesību aktos nepastāv pārmērīgas transponēšanas jēdziens un ka ES vides tiesību aktos ir paredzēts, ka pasākumi ir jāveic pastāvīgi, lai uzlabotu vides stāvokli. Tāpēc ar ES tiesību aktiem ir aizliegts jebkāds regress.

⁽²²⁾ EESK atzinums "Rīcības plāns par alternatīvo degvielu infrastruktūru" (OV C 262, 25.7.2018., 69. lpp.).

⁽²³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 22. oktobra Direktīva 2014/94/ES (OV L 307, 28.10.2014., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/94/oj>

2.4.4. EESK arī aicina Eiropas Komisiju paskaidrot dalībvalstīm, ka ES vides tiesības, kas pieļauj atkāpes no sekundāro tiesību aktu noteikumiem, nosaka valstīm stingri ierobežot šādas atkāpes, lai tās nebūtu pretrunā ES mērķiem.

2.4.5. EESK mudina Eiropas Komisiju turpināt pamatnostādņu izstrādi, lai atvieglotu sekundāro vides tiesību aktu interpretēšanu un piemērošanu, jo īpaši šādās divās jomās:

- a) veselības problēmu ņemšana vērā vides novērtējumos;
- b) mitrāju definēšana pēc to daudzfunkcionalitātes.

2.4.6. Eiropas Savienībai ir jāpalīdz izstrādāt un novērot vietējos attīstības modeļus un veicināt vides aizsardzību. Tāpēc Eiropas Komisijai būtu regulārāk jāveic vietējas pārbaudes dalībvalstīs, lai nodrošinātu, ka ES fondi tiek izmantoti lietderīgi un ka visas attiecīgās publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas pienācīgi īsteno vides noteikumus un pārvaldību. Šāda rīcība varētu arī atbilst vispārējai prasībai, ka tālākajos ES reģionos dzīvojošie cilvēki un organizācijas ir jāatbalsta un jāuztver kā nozīmīga ES daļa. Eiropas Komisijai būtu arī jānodrošina, ka katrā dalībvalstī informācijas un tiesu iestāžu pieejamības jomā, un it īpaši pārbaūžu jomā tiek nodarbināts pietiekami labi apmācīts personāls, kas pārraudzītu vides noteikumu pienācīgu īstenošanu.

2.4.7. EESK aicina EK priekšsēdētāju piešķirt vides aizsardzības komisāram lielākas pilnvaras, it īpaši jautājumos, kas saistīti ar vidi un veselību. Komisāram vajadzētu pievērsties un vairāk iesaistīties arī norišu koordinēšanā lauku apvidos, dzīves kvalitātes uzlabošanā it visur un nodrošināt, ka vietējie uzņēmumi ievēro saskaņotās ES prasības vides jomā. Konkurētspējīgajai nākotnes ekonomikai ir jāklūst par skaistuma ekonomiku, kas aptver visu skaisto un labo – kultūras, mākslinieciskās, vides un vietējās darbības, kas uzlabo dzīves kvalitāti. Vienam no mūsu pamatmērķiem jābūt vietējās apmierinātības pieaugumam (*Growth of Domestic Happiness – GDH*), kas ir saistīts ar veselīgāku ekonomiku un rada labākas un ilgtspējīgākas ekonomiskās, sociālās un vides vērtības, kuras pēc tam var reģenerēt.

Briselē 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*